

Сергій ПИРОЖКОВ,
*академік, віцепрезидент НАН України,
доктор економічних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол;*

Назін ХАМІТОВ,
*член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України*

РЕАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. У статті проаналізовано реальне значення України в сучасній євроатлантичній цивілізаційній спільноті. порушено питання глобального критерію перемоги нашої країни у війні з неототалітарним «північним сусідом». Цей критерій є одночасно й глобальним смислом, і значенням перемоги України для світу, що впливає на рішення країн Заходу про економічну та військову допомогу. Констатовано, що основоположним критерієм тріумфу України є збереження й розвиток її цивілізаційної суб'єктності та перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який нині загрожує не лише Україні, а й усьому світові. Новий гуманізм, що протистоїть неототалітаризму, – це не лише співчуття до Іншого, а й консолідація та співтворчість із ним. Саме такий гуманізм ціннісно поєднує цивілізаційний простір Євроатлантики, до якого дедалі більше входить Україна.

Ключові слова: євроатлантичний простір, гуманізм, неототалітаризм, метаантропологія, консолідація, персоналізм, світоглядна толерантність, ідентичність, ментальність, киево-руська ідентичність, киево-руська ментальність, цивілізаційна суб'єктність України.

Воля до перемоги та стійкість нашої країни у війні з РФ потребують сучасної потужної зброї та сильної економіки. Тут можемо розраховувати передусім на допомогу євроатлантичної цивілізаційної спільноти, геополітичний вектор на стандарти якої проголосив український політикум і підтримало

громадянське суспільство нашої країни. Але де та червона лінія, до якої Євроатлантика нам допомагатиме? І наскільки потужною може бути ця допомога? Щоб відповісти на ці доленосні запитання, слід визначити реальне значення України в сучасному євроатлантичному просторі. А тоді вже можна говорити про реальні можливості України на її шляху збереження та розвитку як цивілізаційного суб'єкта.

Для виважених відповідей використаємо методологічні та світоглядні можливості метаантропології, що є теорією буденного, граничного та метаяграничного (поза межного) вимірів буття людини та спільноти [1; 2], а також метаантропологічного потенціалізму, за допомогою якого можна акцентувати не лише на стані системи, а й на її потенціях [1, с. 29–44]. Свого часу ці методологічні підходи дали нам змогу концептуалізувати феномен цивілізаційної суб'єктності України та розглянути його сучасну специфіку [1], а тепер – вивчити реальні потенції України та її союзників у новій фазі війни з РФ і її сателітами без утопізму та песимізму. Водночас нам слід досягнути феномен дивовижного героїзму українського народу, який вийшов зі своїх буденних станів, увійшов у граничний і метаяграничний виміри буття та протистоїть військовій і пропагандистській машині Росії, дивуючи світ здатністю бути на межі можливого та поза нею.

У нинішній війні, крім геополітичних та економічних питань, порушено й екзистенціально-політичне: хто є автентичним нащадком Русі – Україна чи Росія? Це означає, що РФ, усупереч своїм заявам, передусім воює не з «колективним Заходом» або НАТО, а з усією військовою жорстокістю розв'язує віковичну суперечку з Україною.

Слід визнати, що *києво-руська ідентичність* не є анахронізмом. Вона досі існує та становить архетипову основу ідентичності саме української політичної нації. У цій ідентичності представлено найменше історичних впливів великодержавних імперських сусідів (російської й Австро-Угорської імперій, а також Речі Посполитої) [3, с. 58–59].

Важливо усвідомити, що киево-руська ідентичність принципово відрізняється від московсько-російської, адже орієнтована «не на імперську велич, а на цінності свободи, гідності та персональної самореалізації» [3, с. 58]. Натомість у російській ідентичності будь-яку персональну самореалізацію, окрім самореалізації вождя чи імператора, приносять у жертву заради імперської держави.

Киево-руська ідентичність «відображає, зокрема, буття й світогляд російськомовних громадян нашої країни, які [...] світоглядно й дієво налаштовані на розвиток цивілізаційної суб'єктності України» [3, с. 58]. До того ж вони здатні захищати її зі зброєю в руках. Війна в Україні показала, що «усвідомленням [...] світоглядних цінностей даної ідентичності можна реально консолідувати мільйони людей в Центрі, на Сході й на Півдні

України [...]» [3, с. 58]. Водночас киево-руська ідентичність як глибинна духовна потенція є не просто ідеологічним конструктом, що має згуртувати російськомовних патріотів України, а своєрідною вакциною проти імперських «інформаційних вірусів».

Нині Україні та світу слід усвідомити, що киево-руська ідентичність *ніколи не виявляла себе малоросійською* в найгіршому, «холопському» та меншовартісному розумінні. Вона зі своїми кордоцентричними, християнсько-гуманістичними та персоналістичними тенденціями має світоглядні цінності, близькі всім українцям і компліментарні західній цивілізаційній спільноті, передусім євроатлантичній [1]. Отже, киево-руська ідентичність консолідує українську політичну націю, сприяючи національній стійкості заради розвитку суб'єктності країни.

Неповторні *світоглядні горизонти* киево-руської ідентичності задали видатні філософи та письменники: Григорій Сковорода, Памфіл Юркевич, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Микола Бердяєв. Вони репрезентують персоналізм, стрижневий для української ідентичності – не лише для вітчизняної філософської думки, а й для буття всього народу.

Зазначені особи творили цю ідентичність, формуючи архетипи культури та розвиваючи *відповідну ментальність*. Якщо ментальність є явищем духовно-культурним, то ідентичність – передусім соціально-політичним. Ментальність постає коренем ідентичності, сягаючи глибини колективного позасвідомого народу.

Ментальність – це динамічна суперечлива взаємодія архетипів культури у свідомому та позасвідомому, тоді як ідентичність – це взаємодія цінностей та інтересів, спільних поміж представників спільноти, у свідомому. Ідентичність можна обирати, а ментальність передається з «молоком матері». Вони можуть бути в гармонії, коли друга органічно виростає з першої, а можуть конфліктувати, коли особистість або спільнота обирає ідентичність, яка суперечить її ментальності. Тож враховуймо це, говорячи про свободу вибору ідентичності в сучасному світі.

Киево-руська ідентичність, породжена відповідною ментальністю, є «історичним духовно-світоглядним коренем і, одночасно, потенцією української ідентичності» [3, с. 61]. Усвідомлення цього дає змогу протидіяти ідеологічному тиску московсько-російської імперської ідентичності, укоріненій у ментальності з архетипами, відмінними від архетипів ментальності киево-руської.

* * *

Збереження та розвиток цивілізаційної суб'єктності є головним критерієм перемоги у війні. Без цього перемога стає *пірровою*. Проте що таке цивілізаційна суб'єктність країни? Чим вона відрізняється від міжнародної, політичної чи економічної?

У контексті метаантропологічного потенціалізму цивілізаційна суб'єктність країни є і наявним станом із його потенціями, і концептуально усвідомленим цивілізаційним проектом майбутнього та стратегіями досягнення цього проекту.

Цивілізаційна суб'єктність країни може бути слабкою чи сильною, що залежить од здатності втілити в життя власний цивілізаційний проект. З іншого боку, успішний цивілізаційний проект країни – це концентрований вияв реального, а не утопічного потенціалу її суб'єктності.

Різноманіття цивілізаційних проектів країн зумовлює різні історичні долі їх суб'єктів. Цивілізаційна суб'єктність – це змога реалізувати власні національні інтереси; здатність до незалежності та свободи; спроможність бути собою, розвиватися, розкривати приховані потенції. Це закладає внутрішню суперечність суб'єктності країн, адже деякі з них більше налаштовані впливати на сусідів і навіть підкоряти їх, тоді як інші хочуть розвивати свій потенціал, а якщо й впливати, то передусім економічними, технічними та духовно-культурними здобутками. Перші країни спрямовані на *авторитарну суб'єктність*, яка за необхідності означає експансію, а також амбіції щодо створення різних наднаціональних угруповань і, відповідно, авторитаризм, який може переходити в тоталітаризм. Другі країни орієнтовані на *гуманістичну суб'єктність*, що означає «зосередженість на іманентному інноваційному розвитку і при цьому – відкритість до світу, яка виявляється у практиках демократії» [1, с. 23].

Україна довела, що має гуманістичну цивілізаційну суб'єктність, і надважливо зберігати та посилювати її, долаючи спокуси авторитаризму. Саме це має бути критерієм й основою реальної перемоги та гідного миру у світі після 24 лютого 2022 року.

Цивілізаційна суб'єктність, а надто в її гуманістичних проявах, означає не лише економічні та воєнно-політичні досягнення, а й духовно-культурні та наукові, що мають «академічну» глибину виявлення. Саме академічний рівень науки й культури, коли в країні є видатні творчі постаті, а держава та суспільство настільки економічно й політично розвинені, що здатні їх підтримувати, може бути важливим критерієм розвитку цивілізаційної суб'єктності на різних історичних етапах буття країни та її народу [1]. Нині це один із головних чинників перемоги у війні та гідного мирного життя.

Сучасна євроатлантична спільнота пішла гуманістичним та інноваційним шляхом цивілізаційного розвитку, цінуючи академізм в освіті й науці. Для українських інтелектуалів надважливо донести їй, що українська культура має цілком академічний рівень.

Згідно з головною ідеєю статті Михайла Грушевського «Три Академії» [4], в історії України на початку ХХ століття було три етапи розвитку академізму в науці та культурі: академія, яка склалася навколо князя Ярослава

Мудрого; Києво-Могилянська академія XVII–XVIII століть; Українська академія наук 1918 року, першим Президентом якої став видатний вчений і філософ Володимир Вернадський. Ці етапи академізму в Україні закономірно збігаються із загальними підйомами нашої цивілізаційної суб'єктності, бо академізм і зумовлює загальний цивілізаційний розвиток країни, й обумовлений ним.

Суб'єктність України має глибокі ментальні корені, які сягають Русі [1; 5]. Напрочуд важливо усвідомити, що нині, коли між Україною та рф точиться кривава боротьба за киево-руський спадок, саме киево-руська ментальність та ідентичність, які в єдності становлять архетипний ціннісно-культурний стрижень українського народу, здатні не лише об'єднати Україну, а й поєднати її з євроатлантичною цивілізаційною спільнотою.

* * *

Нині, під час не лише воєнного, а й ментального й екзистенціального протистояння з рф, надважливо концептуалізувати та популяризувати киево-руську ментальність і киево-руську ідентичність як феномени, стрижневі для України на всіх етапах її розвитку. Це потрібно не лише для чіткого усвідомлення відмінності киево-руської ментальності від московсько-російської й основаної на ній ідентичності, а й для розуміння *глибинної єдності киево-руської ментальності й ідентичності з вираженим персоналізмом і світоглядною толерантністю загальноєвропейської ментальності й ідентичності, на яких побудовано Європейський Союз.*

Тож Україна є не уламком росії чи СРСР. Це самодостатня спільнота з прадавнім ментальним стрижнем, завдяки якому й стали можливими росія та СРСР; проте цей стрижень був жорстко викривлений і неусвідомлений. Також це означає, що Україна з 1991 року прагне до Європи та євроатлантичної спільноти не з меркантильних міркувань, а тому, що органічно резонує з Європою та Євроатлантикою ментальними й культурними архетипами, тож може бути повноправним членом західної цивілізаційної спільноти. Інша річ, що для цього слід подолати комплекс ментальної меншовартості – як «малоросійськості», так і «малоевропейськості». Отже, маємо усвідомити киево-руську ментальність та ідентичність духовно-культурним корінням, яке об'єднує політичну українську націю не гаслами політиків, а спільною місією, долею та цінностями, потрібними сучасному західному світові. Утілення на цій основі власного цивілізаційного проекту [6] дасть Україні змогу сформувати ту цивілізаційну суб'єктність, яку світ підтримає.

Долаючи комплекс ментальної меншовартості України, важливо розуміти, що її цивілізаційна суб'єктність опирається на глибокі інтелектуальні

інноваційні досягнення та потенції української академічної науки й культури загалом і філософії зокрема [7; 8]. Згадаймо великого українського філософа Г. Сковороду, персоналістичні й гуманістичні ідеї якого глибоко сприйняли та розвинули знані українські дослідники Інституту філософії Григорія Сковороди НАН України й інших інститутів відділення історії, філософії та права НАН України ще до відновлення незалежності нашої держави. Їхню справу продовжують генерації філософів, істориків, політологів, соціологів, правознавців України XXI століття, які створюють світоглядний вимір державної суб'єктності; це стає підґрунтям критичного й інноваційного мислення, що наближає перемогу, долаючи крайності як утопічної, так і песимістичної свідомості.

Напрочуд актуальною є світоглядна й методологічна функції філософії для науки та культури – адже саме філософія опікується критичністю, креативністю й ефективністю мислення. Однак для розвитку та поширення мислення потрібно, щоб філософія була не лише в спеціалізованих теоретичних формах, а й в есеїстиці, публіцистиці, мистецтві, де вона відкривається світові, розв'язує суперечності, духовно відповідає на загрози та виклики [8].

Критичне й інноваційне мислення актуалізує продуктивну стійкість як окремого громадянина (теоретика, практика), так і суспільства, держави, а саме національну стійкість [3], якою українці нині дивують світ. Проте Україні важливо запропонувати світу інноваційні здобутки, що гуманізують життя людини, підвищують його економічний рівень без руйнації довкілля. Нам необхідно вивести інноваційні рішення з рівня фундаментальної академічної науки та культури на прикладний, що змінює повсякденне життя. Йдеться про нові технологічні здобутки, наприклад, в ІТ-галузі, зокрема щодо штучного інтелекту.

Це означатиме посилення економічного виміру суб'єктності, без якого політичний, військовий і духовно-культурний слабшають. Так Україна зможе ввійти до західної цивілізаційної спільноти як повноцінний член, а не сировинний придаток або джерело дешевої робочої та військової сили.

* * *

Актуалізація персоналізму та світоглядної толерантності, властивих киево-руській ментальності й ідентичності, сприятиме консолідуванню з євроатлантичною спільнотою. Позаяк «західна цивілізація є поліетнічним і полікультурним утворенням, і чим більше вона еволюціонувала, тим більше розгортався плюралізм її проявів» [9, с. 12], існують духовно-культурні й ціннісні константи Заходу, і наша країна резонуватиме – а подеколи й уже резонує – з ними.

Отже, Україна може сподіватися на принципову допомогу країн Заходу в її боротьбі з РФ. Проте архетипно-культурна та ціннісна єдність країн, що спричинює та посилює консолідацію, не означає, що ця консолідація вічна. Річ у тому, що країни мають не лише цінності, а й власні інтереси та потреби. У суперечці між цінностями з одного боку та інтересами й потребами – з іншого перемагають останні, принаймні час од часу. Промовистим є вислів Вінстона Черчилля про те, що в Британії немає вічних друзів і вічних ворогів, а є вічні інтереси.

Акценти країн із цінностей на інтереси та потреби зміщуються неодноразово, тож коли держави згуртовуються довкола спільних цінностей проти іншої держави, яка порушує міжнародні правила та домовленості, то ця консолідація із часом неминуче послабиться чи зникне. Навіть коли держави консолідуються довкола і цінностей, і інтересів, можуть виникати чи бути пригніченими запити, що руйнуватимуть консолідацію. Приміром, потреба в російському природному газі змушує Німеччину та низку інших країн ЄС своїми діями (чи бездіяльністю) послаблювати консолідоване протистояння Росії.

Не забуваймо, що в різних країн, з огляду на їхні менталітети, різна планка вірності цінностям на тлі загрози їхнім інтересам та потребам. Проводячи цю межу, слід враховувати всі суттєві обставини. На перший погляд здається, що Польща обстоює спільні євроатлантичні принципи та цінності всупереч власним інтересам і потребам більше, ніж Німеччина. Однак тут такі «працюють» інтереси та потреби: через наближеність до РФ Польща зацікавлена в збереженні та посиленні безпеки, що породжує інтерес до інтеграції зі США та готовність підтримувати Україну. Це стосується й країн Балтії. Інша річ, що інтереси та потреби можуть тут збігатися з цінностями, принаймні декларованими.

Важливо розрізняти «консолідацію» та «солідаризацію». Консолідація – це «єдність спільноти на основі спільних цінностей і спільної мети, тоді як солідаризація постає передусім єдністю інтересів» [10, с. 14]. Тому вона завжди продуктивніша, ніж менш тривка солідаризація. Враховуючи динамізм інтересів суб'єктів солідарної спільноти та різнобіжність їхніх цінностей, маємо постійні суперечності й конфронтацію між ними. Натомість консолідація стабільніша; між її суб'єктами можна спостерігати спільність як інтересів, так і потреб, але першу скрипку грає все ж єдність цінностей. У цьому – сутнісна основа й особливість консолідації.

* * *

Попри ціннісну єдність «колективного Заходу», нині його консолідація хитається під тиском викликів і загроз. Часто вони є результатом системних маніпуляцій, як-от використання енергетичної чи продовольчої безпеки як

зброї. Проте є обставина, що підсилює консолідацію країн Заходу в протистоянні рф і її прибічникам, – авторитаризм, який виходить на рівень неоталітаризму. Резонуючи з відповідними тенденціями Китаю й інших авторитарних країн, неоталітаризм становить загрозу для демократичного світу.

Зауважимо, що авторитаризм – це спосіб правління й організування суспільного життя, за якого «лідер країни (спільноти, колективу) сам займається цілепокладанням, пропонуючи іншим реалізацію поставлених цілей, опоненти при цьому не знищуються, а просто маргіналізуються» [11, с. 5]. В умовах *класичного тоталітаризму* маємо такого самого лідера, але опоненти повністю позбавлені свободи або знищені за мовчазної чи активної згоди мас, а їхньою свідомістю та світоглядом керує пропаганда, просуваючи «єдино правильну» ідеологію та картину світу.

Натомість неоталітаризм, маючи всі ознаки тоталітаризму, «маніпулює масовою свідомістю у соціальних мережах Інтернету, створюючи видимість активних громадських обговорень значущих питань та подаючи себе гіпердемократичною системою» [11, с. 5]. Громадянам країн із неоталітарними тенденціями, які активно та вільно дискутують у соцмережах, здається, що це є результатом їхньої свободи думки та волі. Насправді ж ними керують переважно модератори, спрямовуючи «вільні» дискусії та виконуючи волю явних або таємних суб'єктів політичної влади.

Важливо зрозуміти, що неоталітаризм зрештою прагне створити соцмережі, що діють тільки в його країні чи групі країн, об'єднаних ідеологією та пропагандою. Недопущення вільної плюралістичної інформації, яка надходить од демократичного світу, – ознака й умова існування неоталітаризму XXI століття (як і класичного тоталітаризму XX століття); водночас неоталітарна система робить усе, щоб спрямувати наративи за кордон і наповнити світ «своєю ідеологією та пропагандою, більше того, своїм способом буття» [11, с. 5].

Класичного тоталітаризму в XXI столітті практично немає, і авторитарна країна переходить одразу до неоталітаризму. У сучасному світі такий перехід поступово знищує країну. Можна припустити, що неоталітарні країни здатні «існувати кілька років (а може й десятків років), придушуючи своїх громадян та сусідів, а то й розв'язуючи війну, яка з неминучістю стає війною проти людяності» [11, с. 5].

Важливо, що авторитарні та неоталітарні країни існують у масках демократії. І найтривожніше, що в умовах постковідного світу із жорсткістю його законів і правил та всесвітньою геополітичною турбулентністю демократичні країни прагнуть авторитаризму, а авторитарні – неоталітаризму. На шляху до останнього, ймовірно, росія та Китай, і від західного світу суттєво залежить, як далеко вони зайдуть. Але не лише ці країни тяжіють до авторитаризму та неоталітаризму.

Неототалітарним країнам протистоять демократичні, що сповідують гуманізм. Україна свідомо прямує до гуманістичної спільноти, яка захищає свободи та права людини, гідну самореалізацію особистості як найвищі цінності. Тож осмислюючи природу війни рф з Україною, слід говорити про зіткнення неототалітарної країни з гуманістичною. А найважливіше, щоб у протистоянні росії Україна не «віддзеркалювала» московський авторитаризм і заснований на ньому неототалітаризм, а зберігала близькі Заходу персоналізм і гуманізм ідентичності, глибинно вкорінені в киево-руській ментальності. Лише тоді Україну реально підтримає західний світ у прагненні бути його частиною.

Збереження «гуманістичного обличчя» України є важливою підставою консолідування країн Заходу навколо спільних цінностей задля протистояння російському неототалітаризму, навіть попри розбіжності в їхніх інтересах і потребах. Ще однією підставою для консолідації є те, що неототалітаризм становить загрозу зокрема й для зазначених інтересів і потреб.

Наголосимо, що повністю захистити українські національні інтереси може лише Україна – будь-яка країна чи союз країн може захищати іншу країну тільки до певної міри, навіть за наявності спільних цінностей. Тобто перемога України у війні з росією завжди буде важливішою для України, а не для умовної Німеччини, Італії чи навіть Польщі.

* * *

Нині не лише друзі та партнери, а й опоненти нашої країни визнають, що українці, обстоюючи право вільно жити на своїй землі, мають непохитну *волю до перемоги*. Світ усвідомлює, що ми прагнемо не миру за будь-яку ціну та будь-якої якості, а *гідного* миру.

Таке прагнення, у якому поруч із волею до перемоги є й воля до справедливості, було властиве українцям протягом історії. Але нині ситуація унікальна: у прагненні до гідного миру нас підтримує демократичний світ, передусім євроатлантична цивілізаційна спільнота. Там визнали, що задекларований євроатлантичний вектор України відображає й інтереси, і цінності українських громадян [9]. І після 24 лютого 2022 року, коли гібридна війна, яку розв'язала рф зі своїми сателітами та прибічниками, перейшла в агресивну фазу та стала повномасштабною, світ почав охочіше визнавати причетність українців до євроатлантичної цивілізаційної спільноти. Тому й поглиблюється загальне розуміння причетності цієї спільноти до перемоги України. Ба більше, сильнішає й розуміння того, що ця екзистенціальна та світоглядна війна – не просто за інтереси чи потреби, а за цінності й ідентичність, і не лише для України, а й для Заходу.

Погоджуємося з українськими дослідниками Валерієм Смолієм й Олексієм Ясем, котрі зазначають, що в російському імперському дискурсі, який

обґрунтовує агресію щодо України, зокрема й нинішню повномасштабну війну, є доволі показовий наратив: «[...] українська ідентичність принципово не визнається, попри декларативні пасажі про право націй на власне і самостійне буття» [12, с. 4]. Водночас науковці показують, що росія вступила в конфлікт не просто з Україною, а з усім світовим устроєм, правила якого забезпечували мирне, а подеколи й успішне співіснування країн із різними цивілізаційними спільнотами: «[...] нова фаза російсько-української війни кинула тотальний виклик сучасній глобалізації світу [...] Попри прагнення більшості європейських політиків будь-що утримати війну в українських межах, вона невпинно наближає людство до критичної межі – Третньої світової катастрофи [...]» [12, с. 5].

Тож який критерій реальності перемоги України у війні з РФ буде основоположним? Відповідь у методологічних і світоглядних координатах метаантропології [2] і метаантропологічного потенціалізму [1] така: *лише збереження та розвиток цивілізаційної суб'єктності України*. Однак цей критерій стосується лише України, а кожну державу, навіть консолідовану з іншими, передусім хвилює власна цивілізаційна суб'єктність. Отже, яким може бути глобальний критерій цієї перемоги, що є також її глобальним смислом і значенням? Відповідь: лише перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який сьогодні загрожує не лише Україні, а й світові. У цьому реальність перемоги та її не лише військове чи геополітичне, а й екзистенціальне значення.

Новий гуманізм, здатний перемогти неототалітаризм і зумовити реальний тріумф України та підтримку світу – це не лише співчуття до Іншого, а й розуміння його; це гуманізм консолідації та співтворчості з Іншим. Саме він нині поєднує країни Європи та Євроатлантики, до яких прагне доєднатись Україна. Інша річ, що такому гуманізму може бракувати дієвості та рішучості в обстоюванні належної свободи й гідності Іншого. Україна ж додає йому цієї дієвості та рішучості. Однак ці риси не мають зрощуватися з авторитаризмом, а з неототалітаризмом і поготів. Такий новий гуманізм, який Україна транслює світові, мусить бути єдиним зі справжньою демократією, адже маємо сумні сторінки нашої історії, що показують, як проголошення гуманізму в авторитарних і тоталітарних умовах роблять життя людини нестерпним. Тому «новий гуманізм – це гуманізм реального недопущення перетворення демократичних країн на авторитарні, а авторитарних – на неототалітарні. Тому це не лише філософія групи інтелектуалів, які критикують та трансформують концепції політичних та економічних практик, а й самі ці практики» [11, с. 5].

Після 24 лютого 2022 року неототалітарні тенденції у РФ і низці країн посилилися – поглиблюється тиск держави на особистість, повертається адміністративно-командне управління економікою та політичною системою,

йде в підпілля по-справжньому вільне громадянське суспільство, ідеологія стає дедалі одностайнішою й антагоністичнішою, у ній будь-яких опонентів проголошують ворогами. І, звісно, свобода слова – під контролем. І за певною межею свободу слова вже не контролюють, а заперечують, руйнуючи свободу думки. Роблять це не лише однозначною пропагандою на радіо, телебаченні чи ютубі, а й за допомогою соцмереж із «вільними дискусіями», що їх скеровують модератори та боти. Констатуючи ці тривожні тенденції, слід розуміти, що «війна в Україні стала каталізатором для неототалітаризму, але вона є і каталізатором для нового гуманізму, хвилі якого розходяться по всьому світу, нейтралізуючи неототалітаризм» [11, с. 5].

Саме неототалітаризм закріплює та посилює таке огидне явище як гібридний світовий порядок – систему прихованих і явних економічних, політичних та інформаційно-психологічних воєн, – який стає гібридним світом. У ньому міжнародний світоустрій стає хаосом, а війна і мир химерно переплітаються. Дієвий і рішучий новий гуманізм України спрямований на те, щоб перетворити наш світ на спільноту, у якій панує гідний мир, а не плутанина війни та миру.

У цьому велике значення перемоги України для майбутнього світу. Маємо крок до *ноосферної цивілізації* – цивілізації розуму, толерантності та співтворчості [1, с. 229–251; 13], концепція якої ґрунтується на гуманістичних ідеях першого Президента Української академії наук В. Вернадського. Вона є цивілізацією подолання війни як способу розв'язати конфлікти між народами, державами, країнами та союзами країн. Проте для цього слід зупинити неототалітаризм як принципово згубний шлях, що заперечує демократію, права людини та, зрештою, розвиток, який ґрунтується на гідній самореалізації особистості, вільній од репресивності та саморепресивності. Необхідно не лише залучати військову, політичну й економічну силу, а й асиметрично використовувати м'яку силу [14] дипломатів, філософів, письменників, моральних авторитетів – тобто гуманістичних лідерів думки.

1. Пирожков С.І. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов. К.: Наукова думка, 2020. 255 с.
2. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 4-те вид., випр. і допов. К.: КНТ, 2022. 405 с.
3. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, О.М. Майборода, Н.В. Хамітов та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2022. 552 с.
4. Грушевський М. Три Академії // Твори: у 50 т. / редкол.: П. Сохань, І. Гирич та ін. Львів: Світ, 2015. Т. 10. Кн. 1. С. 399–412.
5. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, В.А. Смолій, Г.В. Боряк та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
6. Пирожков С.І. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Вісник НАН України. 2016. № 6. С. 45–52.

7. *Хамітов Н.В.* Філософська антропологія: світовий та вітчизняний контексти // Вісник НАН України. 2021. № 5. С. 81–94.
8. *Хамітов Н.В.* Академічна філософія як наука і мистецтво // Вісник НАН України. 2022. № 4. С. 59–73.
9. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, І.О. Кресіна, А.І. Кудряченко та ін.; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. К.: НАН України, 2019. 328 с.
10. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, Е.М. Лібанова, О.М. Майборода та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2017. 336 с.
11. *Хамітов Н.В.* Війна в Україні і новий гуманізм: Давид проти Голіафа // Освіта і суспільство. 2022. № 4. С. 5.
12. *Смолій В.А.* Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму / В.А. Смолій, О.В. Ясь // Вісник НАН України. 2022. № 6. С. 3–16.
13. *Пирожков С.І.* Ноосферна цивілізація: від потенцій до нової реальності / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Вісник НАН України. 2018. № 2. С. 71–82.
14. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs Group. [in English].

Serhii PYROZHKOV,
*Doctor of Economics, Full Professor,
Academician, Vice President of the NAS of Ukraine,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary;*

Nazip KHAMITOV,
*Doctor of Philosophy, Full Professor,
Corresponding member of the NAS of Ukraine,
Leading Research Fellow, Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine*

REAL VALUE OF UKRAINE TO THE CONTEMPORARY EURO-ATLANTIC SPACE

Abstract. The article conceptualises the real value of Ukraine in the context of the contemporary Euro-Atlantic civilisational community. In this regard, it raises the question of the global criteria of victory of our country in the war with the neo-totalitarian ‘northern neighbour’. Those criteria simultaneously serve as the global purport and meaning of Ukraine’s victory for the world and drive the decisions of the Western countries on rendering economic and military aid. The underlying criterion of Ukraine’s victory is the preservation and development of civilisational agency of our country and the triumph of the new humanism over neo-totalitarianism, which today threatens not only our country but also the world as a whole. Facing neo-totalitarianism, the new humanism is not confined to compassion for the Other, but rather extends to consolidation and co-creativity with the Other.

Furthermore, the article highlights the Kyiv-Rus identity of Ukrainians, which consolidates the Ukrainian political nation, facilitating national resilience for the sake of the country’s agency. The Kyiv-Rus identity in its essence is juxtaposed against the muscovite-russian imperial identity at the level of values and further aligns Ukraine with the European identity. The author stresses that in addition to value-centred consolidation, Ukraine must also actively fulfil its interests in cooperation with the ‘Collective West’, given that shared interests among countries amid emergencies often prevail over values.

Keywords: Euro-Atlantic space, humanism, neo-totalitarianism, meta-anthropology, meta-anthropological potentialism, personalism, worldview tolerance, consolidation, identity, mentality, Kyiv-Rus identity, Kyiv-Rus mentality, civilisational agency of Ukraine.